

Bučko, Peter

Útok na Zadar počas IV. križiackej výpravy

Porta Balkanica. 2015, vol. 7, iss. 1, pp. [17]-26

ISSN 1804-2449

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135418>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ÚTOK NA ZADAR POČAS IV. KRIŽIACKEJ VÝPRAVY

Peter Bučko

Križiacke výpravy predstavujú významný stredoveký fenomén, ktorý zarezonoval celou Európou. Ich percepčia je však často rozdielna od doby ich samotných počiatkov. Výpravami smerujúcimi predovšetkým na Blízky východ (1095–1291) a tiež ťaženiami proti osmanskej expanzii či husitom, sa zaoberalo veľké množstvo autorov. Známy francúzsky medievista Jacques Le Goff hodnotí výpravy ako bezúspešné expedície, ktoré pomohli zbohatnúť námorným republikám Benátkam a Janovu a jediným pozitívom výprav pre zvyšok Európy bola marhuľa (Le Goff 2005: 110). Iný pohľad na problematiku má ďalší francúzsky medievista Jean Richard, ktorý chápe výpravy ako politický fenomén európskych dejín (Richard 1999: xii). Križiackymi výpravami sa veľmi intenzívne zaoberal aj významný anglický historik a byzantológ Sir Steven Runciman, ktorého trojzväzkové dielo *A History of Crusades* dodnes patrí medzi klasické a zároveň najerudovanejšie práce v danej oblasti. Medzi medievistov intenzívne zaoberajúcich sa križiackymi výpravami patrí aj oxfordský univerzitný profesor Christopher Tyerman so svojím rozsiahlym dielom *Sväté Války*. Nový pohľad na pozadie prvej križiackej výpravy vrhá anglický historik chorvátskeho pôvodu Peter Frankopan, ktorý si všíma najmä situáciu v Byzancii pred I. križiackou výpravou svojím dielom *The First Crusade*.

Samotné výpravy priniesli mnohokrát zintenzívnenie zahranično-politických vzťahov jednotlivých štátov. Tento fenomén predstavuje na jednej strane dobu rozkvetu rytierstva a ľudovej zbožnosti, na strane druhej vyvoláva určitú kontroverziu. Výpravy sa nezaobišli bez krviprelievania v koncepte svätej vojny. Zrejme k najväčším tienistým stránkam križiackych výprav patrí dobytie Konštantínopolu v roku 1204 počas IV. križiackej výpravy. Útokom na hlavné mesto Byzancie predchádzal vpád na dalmátske mesto Zadar na jeseň roku 1202. Útok na Zadar šokoval súdobú Európou najmä tým, že išlo o bezprecedentný akt agresie na kresťanské mesto v ríši panovníka, ktorý zložil križiacky sľub. Útok reflektujú aj početné pramene, či už diplomatické alebo naračné, na ktoré treba kriticky nahliadať. Samotná agresia zo strany Benátok a križiakov,

nútených finančnými dôvodmi, však mala viaceré roviny. Spomeňme napríklad postoj pápeža a legáta k výprave, uhorsko-benátske nepriateľstvo, pozíciu uhorského kráľa ako križiaka a ďalšie aspekty. Problematike dobytia Zadaru a Konštantínopolu sa okrem spomenutých prác, venovali aj americkí historici Donald Queller a Thomas Madden dielom *The Fourth Crusade*.

Na nasledujúcom priestore by sme radi osvetlili priebeh útoku, ako aj celé pozadie IV. križiackej výpravy a odozvu zo strany pápeža či uhorského kráľa. Vychádzame najmä z edovaných prameňov, ktoré boli opomenuté vo väčších historických prácach. Ide predovšetkým o listiny o pápežskej či uhorskej proveniencii, či o naratívne pramene západoeurópskej ale aj chorvátskej proveniencie (kronika Tomáša Splitského). Venujeme sa ob-

zvlášť okolnostiam, ktoré sú pomerne neznáme v danej problematike. Prinášame nový pohľad na udalosti IV. križiackej výpravy a novými súvislosťami dokresľujeme kontext útoku na Zadar. Medzi tie patrí napríklad otázka herézy či odvety Arpádovcov voči Benátkam. Takisto dôležitým faktorom bol aj odraz útoku v cirkevnej rovine, na jednej strane ako zápas o pozíciu zadarského arcibiskupa, na strane druhej jurisdikčný spor týkajúci sa tohto arcibiskupstva vo vzťahu k Benátkam, Gradu a k podriadeným biskupstvám.

IV. križiacka výprava – prelúdiu

Aj napriek snahám anglického kráľa Richarda a ambíciám cisára Fridricha zostal Jeruzalem v moslimských rukách. Akkonský biskup a významný kuriálny diplomat Jakub z Vitry hlásal, že je povinnosťou kresťanov získať Sväté mesto späť (Tyerman 2012: 475). Kresťanské zámorie tvorilo aj jeden z primárnych záujmov novozvoleného pápeža Inocenta III.¹ (Tyerman 2012: 477). Sotva niekoľko týždňov po svojom zvolení na Petrov stolec, pápež pripomenul chorvátsko-dalmátskemu vojvodovi Ondrejovi križiacky sľub jeho otca, uhorského kráľa Bela III. (Smičiklas 1904: 288–289).² Medzi významne osobnosti s križiackymi ambíciami patril cisár a sicílsky kráľ Henrich VI., ktorý prijal kríž na Veľký piatok v Bari v roku 1195 (Richard 1999: 232). Cisár dokonca uzavrel vazalskú dohodu s cyperským kráľom Hugom a arménskym kráľom Levom II. Henrichove veľkolepé križiacke zámery však prekazila smrť 28. septembra 1197 v Messine (Tyerman 2012: 488).

Odozva na Inocentove výzvy vzišla však z francúzskych kruhov. V novembri 1199 skupina šľachticov okolo grófa Theobalda zo Champagne vyjadrila svoj zámer prijať kríž a s požehnaním pápeža odísť na výpravu (Runciman 1990b: 107). Pozíciu lídra výpravy mal zastávať Theobald a medzi ďalších prominentov patrili Balduin Flámsky, Ludovít z Blois, Šimon z Monfortu, Geoffrey z Villahardouin a Bonifác z Montferratu (Runciman 1990b: 110). Grófi zo Champagne, Blois a Flámska mali tesné väzby na Jeruzalemské kráľovstvo. Ich príbuzní sa dlhodobo zapájali do výprav na Východ a takisto boli spriaznení s jeruzalemskou dynastiou (Tyerman 2012: 502). Projekt výpravy však blokovali dva problémy. Jedným z nich bol nedostatok lodí na prepravu početného vojska

a tiež rozhodnutie o celi výpravy. Uvažovalo sa o Egypte, ktorý mal strategický význam (Runciman 1990b: 110–111). Križiaci uzavreli napokon prepravnú zmluvu s Benátkami. Podľa zmluvy, ktorá patrí k najznámejším obchodným dohodám stredovekej Európy, križiaci mali za prepravu zaplatiť 85 000 strieborných kolínskych mariek, za ktoré Benátky dopravili na lodiach 4500 rytierov, 9000 pázat, 20 000 vojakov a k tomu zásoby na deväť mesiacov. Odchod z Benátok bol naplánovaný na 28. júna 1202. Križiaci aj napriek svojim snahám zostali Benátskej republike dlžní 34 000 mariek. Benátsky dóža Enrico Dandolo, ktorý nechcel prísť o prestíž z veľkolepého križiackeho projektu ani o investované finančné prostriedky, navrhol križiakom obsadiť dalmátske mesto Zadar, ktoré patrilo uhorskému kráľovi (Tyerman 2012: 522–523). Hneď ako križiacke vedenie akceptovalo tento návrh, konala sa slávnostná ceremónia v chráme sv. Marka, kde dóža prijal kríž. Loďstvo vyrazilo z Benátok 8. novembra a k Zadaru prišlo 10. novembra (Runciman 1990b: 115). Útok na Zadar možno charakterizovať ako dovtedy bezprecedentný krok v rámci križiackej politiky. O pohotovej reakcii pápeža Inocenta III. a pobúrení uhorského panovníka Imricha sa ešte zmienime v nasledujúcich riadkoch.

Po útoku na Zadar, pápež zakázal útok na Konštantínopol, aj napriek ochladeniu vzťahov medzi kúriou a byzantským uzurpátorom Alexiom III. Inocent III. preto podporil „tradičné“ protibyzantsky orientovaných panovníkov. Svoju podporu vyjadril aj uhorskému panovníkovi Imrichovi, keď prijal kríž a bulharskému panovníkovi poslal korunu (Tyerman 2012: 506). Útok na Konštantínopol nebol najskôr súčasťou križiackeho projektu. Zdá sa, že práve v Zadare vyvrcholili snahy byzantského dediča Alexia Angela odkloniť trasu križiakov z Egypta na hlavné mesto Byzancie. Mladý Alexios, ktorého otca Izáka zosadil jeho brat Alexios III., navrhol križiakom štedrú ponuku: 200 000 mariek a veľkú vojenskú podporu na ťaženie do Jeruzalema (Richard 1999: 247). Križiaci s ponukou súhlasili. Lode sa počas cesty Jadranským morom zastavili v Drači a na Korfu. Napokon 24. júna prišli ku Konštantínopolu (Runciman 1990b: 117). Byzantská ríša bola v zlom stave, fakticky od smrti cisára Manuela Komnena v roku 1180. Koniec komnenovskej stability v podstate predznačil aj pád Byzancie. Byzantská dominancia na Balkáne sa nenávratne vytrácala a takisto situácia na východných

¹ Bol zvolený 8. januára 1198.

² List pápeža Inocenta III. vojvodovi Ondrejovi datovaný 29. januára 1198.

hraniciach bola veľmi nestabilná. S príchodom križiackych vojsk do Konštantínopolu z mesta unikol cisár Alexios III. Byzantskí úradníci preto trón opäť zverili oslepenému Izákovi II., ktorý križiakom odkázal, že boj nie je potrebný (Runciman 1990b: 118). Spolucisárom sa stal jeho syn Alexios IV., korunovaný 1. augusta, ktorého pozíciu v Konštantínopole udržiavala iba prítomnosť križiakov (Tyerman 2012: 540). Počas stupňovania napätia atmosféry však Alexios IV. prišiel o trón a vládu získal jeho švagor Alexios V. Murzufus. Napätie medzi Konštantínopolom a križiakmi eskalovalo v apríli 1204. 12. apríla križiaci prelomili hradby a mesto tak bolo vystavené kombinovanému útoku benátskeho loďstva a križiackym rytierom. Konštantínopol bol tri dni vydaný bezuzdnému plieneniu a honbe za pokladmi. Byzantská ríša a jej trón sa dostali do rúk veliteľom križiackej výpravy a benátskemu dóžovi. Na dobytí a plienení Konštantínopolu sa podieľali aj Uhri, zrejme tí, ktorí ešte boli zástancami protibyzantských nálad v Uhorsku (Otto de S. Blasio, Gombos 1937b: 1760). Benátky na trón chceli osobu zo západu, kandidáta napokon presadili križiaci. Benátky mohli obsadiť úrad konštantínopolského latinského patriarchu. Grécku ríšu nahradila latinská ríša, ktorej cisárom sa stal Balduin Flámsky (Tyerman 2012: 548). Bonifác z Montferratu sa oženil s cisárovou-vdovou, ktorá bola sestrou uhorského kráľa Imricha (Otto de S. Blasio, Gombos 1937b: 1760). Výprava sa tak zakotvila v Byzancii a idea boja s neveriacimi bola opustená (Runciman 1990b: 121). Byzantské vládnuce dynastie však pretrvali aj po roku 1204. Komnenovci si vytvorili domínium pri Čiernom mori v Trebizonde, Angeloï-Komnenovci v Epiruse na západnom Balkáne a Laskaridovci v Nikaji (Richard 1999: 253). Križiacka výprava útokmi na Zadar a Konštantínopol sa úplne vymkla pápežskej kontrole a oprávnene ju Steven Runciman označil za dovtedy najväčší zločin proti ľudskosti (Runciman 1990b: 130).

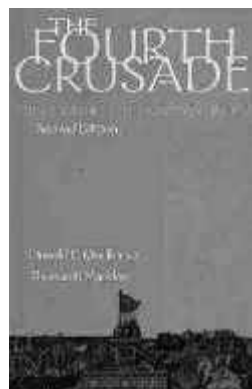
Belo III. ako križiacky kráľ, iniciatíva Imricha a Ondreja

Pápež Inocent III. nepochybne počítal aj s uhorskou účasťou na IV. križiackej výprave. Len krátko po svojom zvolení za nástupcu svätého Petra sa obrátil na vojvodu Ondreja. Podľa pápežovho listu z 29. januára 1198 Ondrejov otec Belo, ktorý sám chcel odísť do Jeruzalema, však svoj sľub uložil na syna pod hrozbou otcovskej kliatby (Smičiklas 1904: 288–289; Fejér 1829a: 311–312). Pápež ďalej Ondrejovi píše „a ty, keď si prijal znamenie Kríža, si sľúbil, že vyplníš meškania a na najbližší sviatok Povýšenia svätého Kríža začneš cestu.“ Zaujímavé je, že aj pápež, ešte len krátko na Petrovom stolci, vedel o križiackom sľube Bela III. Napokon po II. a III. križiackej výprave, ktoré posilnili zahraničné vzťahy Uhorska, bolo len otázkou času kedy niektorý z uhorských panovníkov vyjadrí svoj zámer ísť do Svätej Zeme. Podľa nášho názoru je pravdepodobné, že Belo mohol navštíviť Jeruzalem či iné križiacke domínia už v mladosti, ako to vyplynie z nasledujúcich informácií.

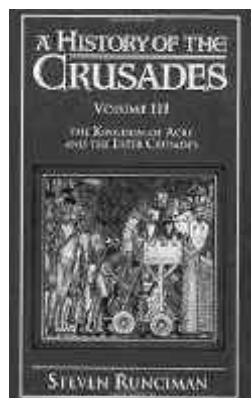
Belo ako chorvátsko-dalmátsky vojvoda vyrastal a vzdelával sa v Konštantínopole, kam ho poslal jeho brat Štefan III. Tu dostal grécke meno Alexios a titul *despotos* (Stephenson 2006: 257). V roku 1165 cisár Manuel Komnenos zasnúbil svoju dcéru z prvé-

Ch. Tyerman
Sväté Války

D. Queller, T. Madden
The Fourth Crusade. The Conquest of Constantinople

S. Runciman
A History of the Crusades. Volume III. The Kingdom of Acre and the later Crusades.

Mgr. Peter Bučko (1989)

Absolvoval magisterské štúdium histórie na Trnavskej Univerzite v Trnave so zameraním na stredovek. Momentálne študuje na odbore juhovýchodoeurópske štúdiá so špecializáciou rumunistika na FF UK. Vo svojich prácach a výskume sa sústreďuje na stredoveké Uhorsko a stredoveký Balkán.

ho manželstva Máriu práve s Belom, ktorý sa stal dedičom byzantského trónu (Nicetas Choniates Byzantina historia, Gombos 1937b: 1688). Cisár sa v tej dobe oženil s Máriou Antiochijskou a narodil sa mu syn Alexios (Albericus monachus Trium Fontium, Gombos 1937a: 29). Krátko nato vydal nariadenie, podľa ktorého sa zakazovali sobáše osôb spriaznených až do siedmeho stupňa. Takéto príbuzenstvo bolo aj medzi Belom a jeho snúbenicou Máriou, preto boli ich zásnuby v roku 1169 zrušené (Stephenson 2006: 258). Namiesto toho sa Belo oženil s cisárovou švagrinou Agnešou Antiochijskou, ktorá sa po smrti svojej matky Konštancie zdržiavala v Konštantínopole. Agneša bola dcérou antiochijského kniežata *iure uxoris* Reynalda zo Châtillon a antiochijskej dedičky Konštancie z normanského rodu Guiscardovcov (Runciman 1990a: 365). Belo sa v tej dobe ešte zdržiaval v Byzantskej ríši a aj pred sobášom s Agnešou Antiochijskou musel mať dobré znalosti o dianí na kresťanskom Zámorí. Veľmi pravdepodobne mohol navštíviť aj Antiochiu, prípadne iné významné mestá Blízkeho východu, hoci to pramene priamo nedokladajú. Belo sa však zaujímal o záležitostiach na Východe. Svedčí o tom listina Gilberta, veľmajstra johanitov, datovaná približne do rokov 1168–1170. Podľa listiny vojvoda Uhorska, Chorvátska a Dalmácie A.(lexius) daroval johanitom sumu 10 000 bezantov na kúpu majetkov a viníc v blízkosti Jeruzalema pre rehoľu, z ktorých neskoršie výnosy majú ďalej poslúžiť pre rehoľu chudobných a núdzných. Zároveň ak vojvoda Alexios (Belo) s manželkou navštívia Jeruzalem, johaniti im počas ich pobytu mali poslúžiť na vlastné náklady (Fejér 1829b: 284–287). Jean Richard z listiny usudzuje, že Belo s manželkou sa chystali na púť (Richard 1999: 99–100).³ Belo mal zároveň aj pozitívny vzťah ku križovníckym rehoľiam. Pred rokom 1183 daroval templárom mesto Senj v severnom Jadrane, ktoré ležalo na obchodnej spojnici severného Talianska a Dalmácie a tiež Záhrebu so Splitom a Dubrovnikom (Kosi 2001: 136, 160). Uhorským johanitom, ktorí mali centrum v Stoličnom Belehrade, potvrdil v roku 1193 všetky práva a majetky (Fejér 1829a: 283–291).

Po smrti svojej manželky Agnešy, začal Belo pomyšľal na druhý sobáš. Tentokrát sa rozhodol zrejme posilniť zväzky Uhorska so západnou Európou. V roku 1186 sa napokon oženil s Margarétou, vdovou mladšieho anglického kráľa Henri-

³ Ich púť datuje približne do roku 1168.

cha a dcérou francúzskeho panovníka a križiaka Ludovíta VII., s ktorým bolo Uhorsko v kontakte počas II. križiackej výpravy (Gervasius monachus Cantuariensis, Gombos 1937b: 1034). Práve so svojou druhou manželkou Margarétou privítal Belo III. cisára Fridricha Barbarossu v Ostrihome v roku 1189.

V poslednej štvrtine 12. storočia došlo k významnému oživeniu záujmu križiakov o Svätú Zem. Jeruzalemský panovník, patriarcha, templári aj johaniti čakali veľkú podporu od anglického panovníka Henricha II., ktorého kontaktovali v roku 1184 a ktorého rodina mala silné väzby na Jeruzalem (Richard 1999: 203). Pre pripravovanú cestu súšou kontaktoval anglický kráľ aj uhorského panovníka v roku 1188. Od uhorského panovníka žiadal najmä pomoc pri prechode krajinou a tiež povolenie na nákup zásob (Fejér 1829a: 245–246). Belo priateľsky odpovedal anglickému kráľovi. Uhorský panovník bol ochotný anglickému vojsku poskytnúť pokojný prechod krajinou, zásoby a prijatie pre kráľa a jeho šľachticov (Fejér 1829a: 246–247). Podobnú žiadosť na uhorský dvor podľa všetkého adresoval v roku 1190 aj francúzsky panovník Filip II. August, švager uhorského kráľa (Gesta Philipi Augusti, Gombos 1938: 2054–2055).

Bela mohol inšpirovať prechod cisára Fridricha Barbarossu cez Uhorsko alebo aj križiacky zámer jeho syna Henricha v rokoch 1195–1197. Pre akéhokoľvek, nielen uhorského panovníka, však bolo zložité opustiť krajinu, ktorá si vyžadovala jeho riadenie. Vládnutie Bela III. bolo priam zlatou érou arpádovského Uhorska a v časoch prosperity, panovník mohol slobodnejšie premýšľať o zámere cesty do Jeruzalema. Sľub ale napokon, zrejme pre zlý zdravotný stav, zveril splniť svojmu mladšiemu synovi Ondrejovi.

Iniciatíva Imricha a Ondreja

Inocent III. adresoval v čase organizovania výpravy viacero listov do Uhorska. Z roku 1198 pochádza aj list, adresovaný ostrihomskému arcibiskupovi, ktorý tiež prijal kríž. Pápež ho vyzýva, aby z krajiny neodišiel, pokiaľ sa situácia v krajine (najmä medzi Imrichom a Ondrejom) neupokojí (Fejér 1829a: 311).

Belov križiacky sľub však pápežom nezostal zabudnutý ani v ďalších rokoch, hoci aj po ničivom útoku križiackej armády a benátskeho loďstva na Zadar. Pápež v roku 1202 vyzýval Imricha, aby naplnil križiacky sľub „pre spásu tvojej duše a pre po-

treby *Svätej Zeme*“ (Fejér 1829a: 394). Začiatkom roka 1203 uhorský panovník Imrich adresoval pápežovi list ohľadom útoku na Zadar, pričom žiadal nápravu, zároveň však spomenul sľub cesty, ktorú mal v úmysle uskutočniť (Smičiklas 1905: 19). Pápež vo februári 1203 križiakom zimujúcim v Zadare pripomenul, že uhorský kráľ Imrich a jeho brat vojvoda Ondrej „*pre vec Svätej Zeme prijali znamenie Kríža*“ (Smičiklas 1905: 21). Prijatie kríža a schválenie zámeru pápežom znamenalo apoštolskú ochranu. Tento fakt, pripomína Inocent III. aj benátskemu dóžovi a hovorí, že Imrich „*sa tešil apoštolskej ochrane*“ (Smičiklas 1905: 40).⁴ Inocent III. sériou listov datovaných 5. novembra 1203 opäť nabáda Imricha aj Ondreja k ceste do Svätej Zeme. Pápež, aby upokojil situáciu v Uhorsku, potvrdil mier medzi bratmi dohodnutý prostredníctvom apoštolského legáta kardinála Gregora (Smičiklas 1905: 32). V ďalšom liste pápež hovorí o Belovom sľube a nalieha na oboch bratov, aby vyplnili sľub ich otca (Smičiklas 1905: 32–33). Napokon, aby pápež povzbudil vojvodu Ondreja, prijíma ho a jeho majetky pod ochranu svätého Petra. Zároveň informuje Ondreja, že bude strážiť

Bela III.

jeho dedičské a nástupnícké práva vo vojvodstve (Smičiklas 1905: 33).

Z Uhorska sa tak v rámci IV. križiackej výpravy zúčastnil istý *comes* Montius, ktorý bol pravdepodobne palatínom Mogom (Chmeľová 2005: 45). O županovi Mogovi a ďalších dvadsiatich,

⁴ List pápeža Inocenta III. benátskemu dóžovi Enricovi Dandolovi z 24. februára 1204.

ktorí prijali kríž, hovorí aj pápež Inocent III. v liste Imrichovi z roku 1198 (Fejér 1829a: 312–313). Podľa anonymného autora gest pápeža Inocenta III. v roku 1203 pápežský legát Sofred prišiel do Akkonu s veľmajstrami johanitov a templárov, s Monciom z Uhorska a vyslancom markíza z Montferratu (Gesta Inocentii III, Gombos 1937b: 1055–1056).

Uhorskému kráľovi Imrichovi však jeho zámer a úmysel odísť na križiacku výpravu, prekazila napokon smrť v novembri roku 1204. Ondrej, hoci prijal kríž zrejme ešte krátko pred smrťou svojho otca v roku 1196 (alebo najneskôr do roku 1198), svoj križiacky sľub realizoval až po dvoch desaťročiach na V. križiackej výprave, v lete 1217.

Útok na Zadar a jeho dôsledky

Dobytie Zadaru patrí bezpochyby k temným bodom križiackych dejín. Aj napriek snahe pápeža sa dalmátske mesto stalo obeťou križiakov a hegemonicky ambiciózných Benátčanov. Útok na Zadar tak napokon nebol iba nútenou akciou zadlžených križiakov, ale aj pokračovaním dlhého konfliktu Uhorska s Benátkami o nadvládu v Dalmácii siahajúceho na začiatok 12. storočia, odkedy uhorský kráľ Koloman (1095–1116) orientoval uhorskú zahraničnú politiku na jadranský priestor. V čase dynastickej krízy po smrti Gejzu II. v roku 1162 sa značná časť Dalmácie dostala do rúk byzantského cisára Manuela Komnena. Tento stav pretrval až do jeho smrti v roku 1180. Belovi III. sa v tom čase podarilo obnoviť uhorské panstvo v Dalmácii. Podľa slov splitského archidiakona a kronikára Tomáša, sa Split v roku 1180 vrátil pod uhorské panstvo a tamojším arcibiskupom sa stal istý šľachtic Peter z Uhorska (Karbić et al. 2006: 131). Uhorsku sa podarilo získať aj Zadar, kde sídlil uhorský župan Maurus, „*správca prímorskej oblasti*“ (Smičiklas 1904: 179). Hoci Benátky sa usilovali získať Zadar späť v rokoch 1187 a 1194, mesto zostalo v uhorských rukách až do roku 1202 (Šanjek 2003: 195). Tento fakt rezonuje aj v titule vojvodu Ondreja v listine z 31. marca 1198: „*Ego Andreas... Jadere ac tocius Dalmacie et Chroacie Chulmeque dux*“, teda okrem titulu vojvodu Dalmácie, Chorvátska a Humu používal aj titul zadarského vojvodu či kniežaťa (!) (Smičiklas 1904: 293).⁵ Ondrej sa

⁵ V inej Ondrejovej listine z roku 1198 sa medzi jeho vojvodstvami okrem Chorvátska, Dalmácie a Humu, spomína aj Rama (dnešná Bosna). Inštitút arpádovskej sekundogenitúry na Balkáne si iste zaslúži podrobnejšie spracovanie.

kvôli sporom s bratom snažil o nezávislú politiku vo svojom vojvodstve.⁶ Otázkou bolo ako sa napokon útok na Zadar odrazil na zvláštnom statuse Ondrejovho vojvodstva a tiež konfliktom vzťahu oboch bratov.

Ako sme už spomenuli, križiaci mali do Svätej Zeme odísť z Benátok. Potrebných 34 000 strieborných mariek neboli schopní zaplatiť, preto im benátsky dóža navrhol aby pre Benátky znovu získali Zadar. Pápež, ktorý sa dopočul o tejto dohode, zakázal útok na majetky uhorského kráľa. Hoci v tom čase medzi križiakmi v Benátkach pôsobil pápežský legát Peter z Kapuy, benátsky dóža ho neakceptoval ako vyslanca Svätej stolice (Richard 1999: 245). Plán útoku na Zadar bol schválený 22. júla 1202. Pápežský legát sa dostal do dilemy. Na jednej strane chcel rešpektovať pápežove nariadenia, ale tiež dbal na udržanie križiackej výpravy. Napokon odišiel do Ríma. Pápež ešte stihol križiakom poslať list, v ktorom im útok zakázal. Zadar bol kľúčovým mestom Dalmácie a len čo bol útok schválený, v Benátkach sa konala slávnostná križiacka ceremónia. Loďstvo vyrazilo z Benátok 8. novembra a k Zadaru prišlo o dva dni neskôr (Runciman 1990b: 115).

Svedectvo o ničivom útoku na Zadar poskytujú viaceré kroniky. „*Na sviatok svätého Martina vstúpili do zadarského prístavu. Zadar obklúčili zo všetkých strán, tak zo zeme, ako aj z vody*“ (Annales Herbipolenses, Gombos 1937a: 139). Predstavitelia mesta si však chceli zachrániť svoje životy a boli ochotní vydať Zadar so všetkými majetkami benátskemu dóžovi. Podľa kroniky Geoffroyho z Villehardouin, dóža odmietol túto ponuku, ako aj ďalšie návrhy Zadarčanov o vydaní mesta (Geoffroy de Villehardouin, Gombos 1937b: 999). Zadarčania preto kontaktovali Šimona z Monfortu, ktorý patril medzi vedúce osobnosti križiackej výpravy. Šimon im oznámil, že križiaci nepomôžu Benátskemu v útoku na mesto, Zadarčania tomu uverili (Tyerman 2012: 524). Sám Šimon odmietal tento útok a podľa kronikára uzavrel dohodu s uhorským kráľom, ktorého kronikár Geoffroy označil za nepriateľa. Francúzsky kronikár okrem iného spomína aj slová benátskeho dóžu. „*Uhorský kráľ nám zobral Zadar v Slavónii, ktorý patrí medzi najmocnejšie mestá vo svete*“ (Geoffroy de Villehardouin, Gombos 1937b: 999). Zaujímavý je popis autora gest biskupov z Halberstadtu.

⁶ Ondrejovo vojvodstvo malo poľažmo v rokoch 1196–1205 status nezávislého kniežatstva.

„*Zadar, najbohatšie mesto, je hlavným mestom Dalmácie a tiež Chorvátska, leží pri mori, je obratne vystavané výbornými múrmi a vznešenými vežami, bolo kedysi podmanené Benátskymi, od ich jarma sa vymanilo a prešlo pod právomoc uhorského kráľa*“

(Gesta episcoporum Halberstadiensium, Gombos 1937b: 1049)

Superlatívami nešetril ani spomínaný Geoffroy z Villehardouin. Otázkou v tomto prípade je, či chcel kronikár nadsadiť význam Zadaru, aby tak zvýšil prestíž Benátsčanov a križiakov, ktorým padlo do rúk takéto významné mesto. Rovnako sa musíme spýtať, prečo si benátsky dóža Enrico Dandolo vybral práve Zadar. Tomáš Splitský udáva, že Frankovia (francúzski križiaci) boli povinní vojensky pomôcť Benátskemu kdekoľvek sa Benátskani rozhodnú pristáť (Karbić et al., 2006: 145). Zadar predstavoval pre Benátsku republiku dosť veľký problém, po istrijských mestách spomedzi jadranských prístavov bol Zadar prvý, na ktorom závisel lodný priemysel a zásobovanie benátskych lodí putujúcich do východného Stredomoria. Najdôležitejšou surovinou pre Benátky bol dalmátsky dub, ktorý nebol dostupný na benátskom území (Queller – Madden 2000: 56). Okrem iného Zadar v tom čase patril z dalmátskych miest medzi významných konkurentov Benátok. Samotný Zadar sa ocitol v benátskych rukách až začiatkom 12. storočia. Pred Kolomanovou inváziou bolo mesto riadené byzantským guvernérom a v 11. storočí bolo podriadené autorite chorvátskych kráľov (Curta 2006: 257; Šanjek 2003: 189). Rovnako významnými mestami v Dalmácii boli aj Split a Dubrovnik, ktoré však mohli benátskemu nátlaku odolať.

Keď však na sviatok svätého Martina v roku 1202 prišiel k Zadaru aj sám benátsky dóža, odmietol ustúpiť pred nariadeniami pápeža či morálnymi pohnútkami križiackych lídrov (Tyerman 2012: 525). Sám dóža križiakom vyčítal, že narušili jeho vyjednávanie, ale zrejme išlo len o dóžove machinácie, aby na mesto mohol zaútočiť silou. Na ďalší deň ráno sa začal útok z mora a aj zo súše pomocou obliehacích strojov (Geoffroy de Villehardouin, Gombos 1937b: 999). Dóža však križiakov presviedčal o zákernosti obyvateľov Zadaru: „*toto mesto im vždy ležalo naprotiveň ich schopnostiam... mešťania toho mesta ich lode naložené tovarom pirátskym výpadmi okrádali*“ (Gunther Alemanus Historia Constantinopolitana, Gombos 1937b: 1115). Podobné fakty môžeme nájsť

aj v kronikárskom diele Tomáša Splitského. Podľa Tomáša Zadarčania útočili na Benátčanov akokoľvek len mohli, kradli im tovar a prišlo aj k ozbrojeným konfliktom. Takisto spomína, že zadarský patriciát prijímal a podporoval heretikov (Karbić et al., 2006: 147). Tento fakt neskôr rezonoval aj v pápežských listoch.

Podľa análov z Würzburgu, bolo použitých viac ako 150 obliehacích strojov, ďalej aj rebríky a drevené veže. Križiaci podkopali mestské múry a Zadarčania boli ochotní všetko vydať pre svoju záchranu (Anneles Herbipolenses, Gombos 1937a: 139). Pre svoju záchranu kontaktovali aj uhorsko-chorvátskeho panovníka Imricha, ktorý vyslal križiakom posolstvo, aby Zadar neobsadzovali (Šanjek 2003: 196). To však Zadarčanom nepomohlo a 15. novembra boli nútení kapitulovať (Runciman 1990b: 115). Útok sa zo svojich vlastných dôvodov nezúčastnil ani markíz Bonifác z Montferratu (Geoffroy de Villehardouin, Gombos 1937b: 999–1000). Takisto sa nepodieľali cisterciatský opát Guy z Les-Vaux-de-Cernay a Šimon z Monfortu, ktorý vyhlásil, že neprišiel zabíjať kresťanov (Tyerman 2012: 524–525). Po vydaní mesta nasledovalo delenie koristi, ktoré sprevádzali nepokoje. Podľa slov Tomáša Splitského Zadar padol po hroznom krvipreliatí, keď množstvo ľudí ležalo mŕtvych v domoch a kostoloch (Karbić et al., 2006: 147). Mesto bolo rozdelené medzi križiakov a Benátčanov. Mestské štvrte boli vydrancované. Na tretí deň po získaní mesta vznikla roztržka, pri ktorej bolo zabitých takmer sto ľudí. Benátčania potom zrútili múry a domy mesta. Vojsko nato prezimovalo v Zadare až do Veľkej noci 1203 (Annales Herbipolenses, Gombos 1937a: 139).⁷ Zadarčania však nezostali pasívni a útočili na Benátčanov, hoci museli odísť z mesta. Benátčania preto vybudovali na neďalekom ostrove pevnosť svätého Michala, aby ich odrazili a zabránili im vstúpiť späť do mesta. V tom čase prišli do Dalmácie Gaetania z Neapolského zálivu. Splitský arcibiskup Bernard ich požiadal, aby pomohli Zadarčanom v boji proti Benátčanom. Arcibiskup Bernard vyplatil Gaetanov v striebre, ktoré kráľ Imrich uložil v hlavnom sídle uhorsko-chorvátskych templárov v pevnosti Vrana. Zadarčania a Gaetania napokon dosiahli víťazstvo (Karbić et al., 2006: 149–151).⁸

⁷ Kronikár používa termín *villa*. V kontexte nepochybné ide o mestské či prímestské štvrte.

⁸ Keďže Tomáš poskytuje pomerne detailné informácie týkajúce sa ďalšieho osudu Zadaru, domnievame sa, že aj sám uhorský kráľ Imrich stál za dohodou Zadarčanov a Gaetanov.

Zadarčania uzavreli mierovú dohodu s Benátskou republikou koncom roka 1204 alebo začiatkom 1205, podľa ktorej však zadarský arcibiskup aj *comes* musia pochádzať z benátskeho prostredia a Zadarčania museli prisahať večnú vernosť Benátkam (Smičiklas 1905: 45–47). Nielen kráľ Imrich sa snažil pomôcť dobytému Zadaru. Chorvátsko-dalmátsky vojvoda a zadarské knieža Ondrej, ktorý mal iste podporu Zadarčanov v Dalmácii, sa snažil uľahčiť situáciu. Na jar 1203 zaútočil na benátske sídlo Časka na ostrove Pag, hoci tento útok nemal veľký účinok. Bratia sa však v priebehu roka 1203 znova dostali do sporu (Šanjek 2003: 197).

Útok na Zadar bol aj veľkým zdesením pre pápeža Inocenta III. Bezprecedentným krokom sa stalo hlavne zneužitie výpravy na útok a majetok verného syna cirkvi. Pápež preto celú výpravu exkomunikoval (Runciman 1990b: 115). Imrich ako križiak mal totiž nárok na pápežskú ochranu. Tento fakt spomínajú aj kronikári.

„Toto mesto [Zadar] patrilo uhorskému kráľovi, ktorý sám prijal znamenie kríža a ako bolo zvykom, odovzdal seba a svoje majetky pod ochranu najvyššieho pontifika... naši [križiaci] padli do rozsudku exkomunikácie, za to, že rukami sa vrhli na majetok uhorského kráľa, ktorý prijal znak kríža a zveril sa pod ochranu svätého Petra a najvyššieho pontifika...“

(Gunther Alemanus *Historia Constantinopolitana*, Gombos 1937b: 1115)

Imrich s pohoršením písal pápežovi Inocentovi začiatkom roku 1203 a žiadal o navrátenie mesta:

„francúzski baróni, križiaci, spôsobiac nám neprávosti a kvôli ich zlým činom, ktoré proti nám vynaložili, verejný trest žiadame a ich skazeným mysliam vašou otcovskou dôstojnosťou a rozhorčením, prosíme aby ste strach vzbudili... a prv spomenutých barónov k takému zadostučineniu skrz vašu prísnosť pokarhaním a mravmi, aby ste ich oslovili, aby naše mesto do prvého stavu a celistvosti so všetkým zobratým nám navrátili“

(Smičiklas 1905: 19)

Pápež sa potom obrátil aj na križiakov, ktorým výtčal, že kvôli svojim výdavkom sa obrátili na

---

Mimo iného mal Imrich pozitívny vzťah k templárom, ktorí v tom čase boli rýchlo napredujúcou cirkevnou inštitúciou. Pre úplnosť dodajme že splitský arcibiskup Bernard z Perugie bol vychovávateľom a učiteľom kráľa Imricha. Aj túto informáciu udáva Tomáš Splitský.

kresťanské mesto, ktorého múry prekonali nie bez preliatia mála krvi a tiež, že išlo o majetok križiakov Imricha a Ondreja (Smičiklas 1905: 20–21)⁹ Pápež ďalším listom z februára 1203 križiakov vyzýval, aby kráľa Imricha prosili o odpustenie (Smičiklas 1905: 22–24). Samotní križiaci, tí ktorí sa zapojili do útoku na Zadar, Balduin Flámsky a Ludovít z Blois sa snažili zmierniť situáciu. Títo križiacki lídri v apríli 1203 prosili pápeža o ospravedlnenie (Smičiklas 1905: 26–28). Pápež Inocent III. však pochopil, že križiaci boli do istej miery vydieraní benátskym dóžom, preto z nich sňal exkomunikácie, ale trval na exkomunikácii Benátčanov (Runciman 1990b: 115). Benátčania na čele s dóžom ale boli pomerne ofenzívni. Dóža Enrico Dandolo tvrdil, že uhorský kráľ Imrich využíva kríž (križiacky sľub) ako štít, teda ochranu (Queller – Madden 2000: 80).¹⁰ Križiaci, ktorí sa nezúčastnili útoku na Zadar, predovšetkým Šimon z Monfortu odišiel zo Zadaru do Uhorska aj s veľkým množstvom vojakov. Títo križiaci boli kráľom Imrichom úctivo prijatí a Šimon uzavrel s Imrichom istú dohodu (Geoffroy de Villehardouin, Gombos 1937b: 1000–1001; Gesta episcoporum Halberstadensium, Gombos 1937a: 1049). Medzičasom, po Veľkej noci na sviatok svätého Mareka, prišiel do Zadaru byzantský dedič Alexios Angelos, aby križiakom predostrel svoju ponuku.

Akcia Benátok na Zadar mala však aj cirkevné pozadie. Pápež, ktorý chcel udržať výpravu, zároveň sa snažil pomôcť aj Imrichovi. V listoch benátskemu dóžovi z roku 1206 pápež hovorí, že benátskemu kandidátovi na post zadarského arcibiskupa neudelí pálium (Smičiklas 1905: 62). V tejto záležitosti pápež v roku 1204 kontaktoval aj Imricha a popri udalostiach o korunovácii bulharského panovníka, ktorej chcel Imrich zabrániť, pápež žiada uhorského panovníka, aby vybral vhodnú osobu „*persona idonea*“ na arcibiskupský stolec v Zadare, hoci je v právomoci patriarchu z Grada. Pápež tak podľa vlastných slov chcel potrestať nadutosť Benátok (Fejér 1829a: 435–443). Samotné zadarské arcibiskupstvo bolo miestom pomerne búrlivých sporov. V napätej dobe 30. a 40. rokov 12. storočia, kedy bolo uhorské panstvo v Dalmácii krehké, sa benátskemu dóžovi Pietrovi

⁹ List pápeža Inocenta III. z februára 1203.

¹⁰ Autori súhlasia s kontroverzným dóžovým tvrdením. Križiacka politika však bola tak povediac „rodinnou tradíciou“ Arpádovcov, ako sme na to poukázali vyššie, a nešlo o oportunistický krok jedného panovníka.

Polanimu podarilo získať Hvar a Brač a na týchto ostrovoch založil biskupstvo, sčasti aj ako náprotivok splitskému arcibiskupovi. V roku 1154 bol Lampradius, prvý hvarský biskup, povýšený na prvého zadarského arcibiskupa a pod svoju právomoc získal Benátkami ovládané biskupstvá v Kvarnerskom zálive. V roku 1155 pápež Hadrián IV. dokonca podriadil zadarské arcibiskupstvo patriarchovi v Grade (Curta 2006: 341–342). Ďalšie problémy sa vyskytli koncom 12. storočia. Mikuláš, hvarský biskup v rokoch 1184–1198, bol zvolený za zadarského arcibiskupa. Svoju voľbu prijal a tento post zaujal aj bez pápežského súhlasu. Napriek tomu zastával úrad arcibiskupa od svojho zvolenia na jeseň 1198 takmer dva roky. Pápež v októbri 1200 vyzval splitského arcibiskupa Bernarda, aby Mikuláša exkomunikoval, zároveň bol tento uzurpátor zbavený všetkých cirkevných titulov (Karbić et al., 2006: 135; Smičiklas 1905: 352). Pozícia arcibiskupa tak zostala vakantná aj v čase útoku Benátok a križiakov. Aj táto okolnosť zrejme ovplyvnila ich ľahší prístup do Zadaru a bola ulahčením pre postup Benátčanov. Môžeme sa len domnievať, aká by bola reakcia zadarského arcibiskupa, napríklad z uhorského prostredia. Napriek pápežovým sľubom sa po útoku novým zadarským arcibiskupom stal Benátčan – Leonard, opäť z kláštora svätého Félix. Prvýkrát sa ako zvolený arcibiskup spomína v pápežskej listine z 5. augusta 1206 (Strika 2006: 156). Domnievame sa, že táto voľba bola zrejme vynútená Benátčanmi od zadarských kanonikov. Arcibiskup dokonca nepotreboval pálium od pápeža, ale od gradskeho patriarchu, ktorému bol podriadený.

Ďalším momentom útoku bola aj údajná heréza, teda odchýlenie od pravého učenia cirkvi. Ak by sme sa priklonili k tvrdeniu Tomáša Splitského, je možné, že Zadarčania nielenže napomáhali heretikom z Bosny, ale táto heréza sa mohla rozšíriť medzi miestny patriciát (Grgin 2001: 168–169). Podľa Florina Curtu je málo pravdepodobné, že v Zadare by z heretických skupín všetci boli bogomili a sídlili práve tu (Curta 2006: 373). Na prítomnosť bogomilov v Zadare sa však názory rôznia. Niekoľko informácií o heréze bližšie neznámeho typu poskytuje aj Tomáš Splitský. Podľa kronikára žili v Splitte dvaja bratia – Matúš a Aristodius, ktorých otec pochádzal z Apúlie. Obaja bratia boli ale od narodenia Zadarčanmi, hoci prevažnú časť života prežili v Bosne, pracovali ako zlatníci a maliari umeleckých diel. Podľa Tomáša boli dobre znali latinčiny a tiež „*Sclavo-*

nice literature“, teda slovanského písma a jazyka. Bratia sa dostali do konfliktu so splitským arcibiskupom Bernardom, ktorý ich kvôli heréze exkomunikoval. O niečo neskôr sa však vrátili k poslušnosti cirkvi a arcibiskup z nich sňal kľatbu (Karbić et al., 2006: 139). Možno predpokladať, že išlo o vplyv tzv. bosnianskej cirkvi (*Crkva Bosanska*) často nesprávne spájanej s bogomilmi.¹¹ Dokonca krátko potom ako pápež zakázal útok na Zadar, do Ríma prišiel uhorský vyslanec, ktorý v mene kráľa Imricha žiadal pápeža o oslobodenie spod jeho križiackeho sľubu, aby mohol vypudiť bogomilov z Uhorska, hoci ich prítomnosť predtým popieral (Queller – Madden 2000: 66). Uhorsko vtedy lavírovalo medzi vlastnými ambíciami pri konflikte s Bulharskom a oddanosťou voči Svätej stolici. Útok na Zadar aj na Konštantínopol o takmer dva roky neskôr ukázal nielen slabé cirkevné vedenie, ale pragmatizmus a oportunistiku celej výpravy (Tyerman 2012: 527).

Križiacke výpravy, ako vojenské expedície tých, ktorí sa so znamením kríža vybrali bojovať do Svätej Zeme, predstavujú od konca 11. storočia významný fenomén stredovekých dejín. Od začiatku 11. storočia s ustálením kresťanstva v Uhorsku bola využívaná aj cesta súšou cez Uhorsko a Balkán. Výpravy sa však nezaobišli bez negatívnych javov. K výrazným problémom prišlo už počas prechodu I. križiackej výpravy cez Uhorské kráľovstvo. Uhorsko hralo dôležitú úlohu ako tranzitná krajina od počiatku 11. storočia. Takisto mnohí šľachtici a cirkevní predstavitelia z Uhorska odišli na púť či výpravu. Križiacka politika bola tak podstatná pre príslušníkov arpádovskej dynastie pre rozšírenie väzieb s panovníkmi a dvormi západnej Európy, spomeňme výborné styky medzi uhorským a francúzskym dvorom v II. polovici 12. storočia. Ako sme spomenuli, výpravy priniesli aj kontroverzné udalosti. Medzi najznámejšie patrili dobytie Konštantínopolu a útok na dalmátske mesto Zadar. Na tomto priestore sme snažili načrtnúť problematiku útoku ako aj celého pozadia výpravy od jej počiatkov až po vyústenie. Vychádzali sme najmä z prameňov západoeurópskej, uhorskej a pápežskej proveniencie odrážajúce najmä postoje pápeža

a uhorského dvora. Mnohé z ďalších prameňov však nie sú dostatočne preskúmané a interpretované. Zhrnuli sme aj isté skutočnosti, ktoré boli dosiaľ opomenuté, ako napríklad cirkevné pozadie, v rámci ktorého to bol boj o pozíciu zadarského arcibiskupa. Naznačili sme aj celkovú situáciu arcibiskupstva a otázku herézy v Zadare. Takisto sme priestor venovali aj ofenzívnej odozve z uhorskej strany, ktorá je málo známa v literatúre. Ako vidieť z uvedeného, problematika útoku na Zadar je oveľa rozsiahlejšia ako ju prezentujú mnohé historické práce zaoberajúce sa križiackymi výpravami. ■

Zoznam použitej literatúry a prameňov

- Curta, F.** (2006) *Southeastern Europe in the Middle Ages 500–1250*. New York: Cambridge University Press.
- Fejér, G.** (1829a) *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tomus II*. Budae: Typis Universitatis Ungaricae.
- Fejér, G.** (1829b) *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tomus V/1*. Budae: Typis Universitatis Ungaricae.
- Fine, J. V. A.** (1975) *The Bosnian Church: A new interpretation. A study of the Bosnian Church and Its place in State and Society from 13th to 15th centuries*. New York – London: Columbia University Press.
- Frankopan, P.** (2012) *The First Crusade. The Call from the East*. Massachusetts, Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Gombos, A. F.** (1937a) *Catalogus fontium historiae Hungaricae*. Tomus I. Budapestini.
- Gombos, A. F.** (1937b) *Catalogus fontium historiae Hungaricae*. Tomus II. Budapestini.
- Gombos, A. F.** (1938) *Catalogus fontium historiae Hungaricae*. Tomus III. Budapestini.
- Grgin, B.** (2001) The Impact of the Crusades on Medieval Croatia. In Z. Hunyadi – J. Laszlovszky eds. *The Crusades and Military Orders. Expanding the frontiers of Medieval Latin Christianity*. Budapest: Department of Medieval Studies, Central European University, s. 167–171.
- Chmelová, J.** (2005) Uhorsko a križiacke výpravy od konca 11. storočia do druhého desaťročia 13. storočia. In *Historica XLVI. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 15–60.

¹¹ K tomu aj práca od amerického balkanistu Johna V. A. Fina *The Bosnian Church*. Dodajme, že autor spomína splitských zlatníkov obvinených z herézy. Otázke vplyvu a rozšírenia bosnianskej cirkvi na začiatku 13. storočia v Zadare, resp. Dalmácii, však väčší priestor nie je venovaný.

- Karbić, D.** – Sokol Matijević M. – Sweeney R. J. (2006) *Thomae archidiaconi Spalatensis. Historia Salonitanorum atque Spalatinorum pontificum. Archdeacon Thomas of Split. History of the Bishops of Salona and Split.* Budapest – New York: Central European University.
- Kosi, M.** (2001) The Age of the Crusades in the South-East of the Empire (Between the Alps and the Adriatic). In Z. Hunyadi – J. Laszlovszky eds. *The Crusades and Military Orders. Expanding the frontiers of Medieval Latin Christianity.* Budapest: Department of Medieval Studies, Central European University, s. 123–165.
- Le Goff, J.** (2005) *Kultura středověké Evropy.* Praha: Vyšehrad, 2005.
- Queller, D.** – Madden, T. (2000) *The Fourth Crusade. The Conquest of Constantinople.* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Richard, J.** (1999) *The Crusades c.1071–1291.* New York: Cambridge University Press.
- Runciman, S.** (1990a) *A History of the Crusades. Volume II. The Kingdom of Jerusalem and the Frankish east 1100–1187.* London: Penguin Books.
- Runciman, S.** (1990b) *A History of the Crusades. Volume III. The Kingdom of Acre and the later Crusades.* London: Penguin Books.
- Smičiklas, T.** (1904) *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Sclavoniae. Tomus II.* Zagreb: Tisak dioničke tiskare.
- Smičiklas, T.** (1905) *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Sclavoniae. Tomus III.* Zagreb: Tisak dioničke tiskare.
- Stephenson, P.** (2006) *Byzantium 's Balkan Frontier. A Political Study of the Northern Balkans, 900-1204.* New York: Cambridge University Press.
- Strika, Z.** (2006) “Catalogus episcoporum et archiepiscoporum urbis Jadertinae” arhiđakona Valerija Ponte. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 48, s. 81–185.
- Šanjek, F.** (2003) *Povijest Hrvata. Sredni vijek.* Zagreb: Školska knjiga.
- Tyerman, Ch.** (2012) *Svaté Války. Dějiny křížových výprav.* Praha: NLN.

Zdroj úvodní fotografie

http://photos.travellerspoint.com/172313/large_P1030327.jpg

SUMMARY & KEYWORDS

The Attack on Zadar during the Fourth Crusade

This study analyzes one of the negative aspects of the history of Crusades. Some of the events that occurred during the Fourth Crusade cause controversy even today—especially the conquest of the Byzantine capital of Constantinople in 1204. This act was preceded by the conquest of the Dalmatian city of Zadar. Here the Crusaders abandoned their original plans to conquer Egypt. The French Crusaders, who were in financial distress, were forced to accept the plans of Venice, and one of these plans was to capture the strategically important town of Zadar. This attack took place in November 1202. The episode outraged not only the Pope, but also the Hungarian king, due to his role as the ruler of Croatia and Dalmatia. Several other aspects played a significant role here; two of these were a dispute over the church jurisdiction and the issue of heresy. These aspects, as well as the Hungarian counterattack, have been rather neglected in the historical literature.

► Fourth Crusade, conquest of Zadar, Venice, Kingdom of Hungary, Church in Dalmatia

Štúdiá analyzuje jeden z negatívnych javov v rámci dejín križiackych výprav. Počas IV. križiackej výpravy prišlo k udalostiam, ktoré dodnes vyvolávajú kontroverziu. Predovšetkým išlo o dobytie hlavného mesta Byzancie, Konštantínopolu v roku 1204. Tomuto aktu predchádzalo dobytie dalmátskeho mesta Zadar. Pôvodný križiacky projekt smerujúci do Egypta bol zabudnutý. Francúzski križiaci, nútení finančnou tiesňou, museli prijať benátske plány. Jedným z nich bolo získanie strategického Zadaru. Samotný útok sa uskutočnil v novembri 1202. Táto epizóda vyvolala rozhorčenie zo strany pápeža a tiež zo strany uhorského kráľa ako panovníka Chorvátska a Dalmácie. Značnú úlohu tu zohrávali viaceré aspekty. Medzi ne patrili aj jurisdikčný spor či otázka herézy. Medzi opomenuté faktory v historickej literatúre patrila aj uhorská odvetná akcia.

► IV. križiacka výprava, dobytie Zadaru, Benátky, Uhorsko, cirkev v Dalmácii